

Itse aiheutettu kuolema?

Tuire Ranta-Meyer, Laura Wahlfors ja Lasse Lehtonen

Musiikkitieteen ahdinko, alan professuurien jäädyttäminen, opetushenkilöstön määrän romahtaminen ja opiskelijoiden alanvaihtoajatukset erityisesti Helsingin yliopistossa ovat vihdoin ylittäneet uutiskynnyksen. Sytykkeenä ovat olleet toimittaja Vesa Sirénin kaksi laajaa artikkelia *Helsingin Sanomien* kulttuuriosastolla helmi–maaliskuussa (Sirén 2021a ja 2021b).

Voimme olla ylpeitä siitä, että Suomen musiikkitieteellinen seura lisäsi 14. helmikuuta pilkkeitä nuotioon ottamalla ensimmäisenä asiaan kantaa tämän valtalehden mielipideosastolla (Tiainen 2021). Sen jälkeen klapeja ja järeitäkin polttopuita roihuun ovat lisänneet monet tahot. Entiset ja nykyiset professorit, dekaanit ja vararehtorit ovat reagoineet keskusteluun *Helsingin Sanomissa* kiitettävän aktiivisesti ja monipuolisesti eri näkökantoja painottaen (17.2.; 21.2.; 24.2.; 10.3.; 12.3.).¹ Myös merkittävä joukko kulttuuri- ja yhteiskuntaelämän vaikuttajia korotti ääntään musiikkitieteen puolesta (6.3.) huomauttaen, että kulttuuriperinnöt ovat olennainen osa yliopistojen mainetta ja että musiikkitiede tieteenalana menestyy parhaiten yhteydessä humanistiseen ja muuhun tieteelliseen tutkimukseen (Klinge et al. 2021). Voidaan jopa filosofi Thomas Wallgrenin tavoin kysyä, onko sellainen maa rappiolla, jonka ymmärrys sivistyksestä ja yliopiston tehtävästä on nykyisen kaltainen.²

Sosiaalisen median kanavissa aiheesta vaihdettiin lisää ajatuksia. Taideyliopiston ja tiedeyliopistojen roolien tutkimuskentällä katsottiin olevan keskenään eri profiiliin tähtääviä, ja niiden välisen yhteistyön tiivistämispuhetta pidettiin asiaan perehtymättömien konsulttien ja säästö- ja hinnalla millä hyvänsä ajavien hallintotahojen masinoimana. Lisäksi painotettiin, että vaikka Taideyliopistossa työskenteleekin monia suuntauksia edustavia tutkijoita, uhattuna nyt on ennen kaikkea musiikkitieteen

¹ Leisiö ja Gronow 2021; Ojala ja Erkkilä-Hill 2021; Kärjä 2021; Hiidenmaa ja Erkkilä-Hill 2021; Moisala 2021.

² Thomas Wallgren on Helsingin yliopiston hallituksen jäsen ja edustaa filosofian professorina humanistisia tieteitä. Tuire Ranta-Meyer keskusteli hänen kanssaan puhelimitse 10.3.2021 humanistisen alan tilanteesta.

peruskoulutus niine monipuolisine sivuainemahdollisuuksineen, joita tiedeyliopisto voi tarjota. Antti-Ville Kärjän mielipide (24.2.) herätti keskustelua, koska hän katsoi historiikkien ja kansallisten menestystarinoiden olevan musiikkitieteen keskiössä ja yhteiskunnallisen, tämän päivän musiikilliseen moninaisuuteen pureutuvan akateemisen asiantuntemuksen näiden varjossa. Kärjä kärjisti viestiään toteamalla, että humanistisen musiikkitieteen alasarjo on itse aiheutettua, sillä pohjimmiltaan se perustuu hänen mukaansa historisoivan kansallisen menneisyyden ja nykyhetken ilmiöiden tieteellisen tutkimuksen väliseen ristiriitaan. Ratkaisuksi hän provosoivasti esitti musiikkitieteen a) sulauttamista osaksi luonnontieteellistä, eksaktisti mitattavien ilmiöiden tutkimusta tai b) sen uudelleensuuntaamista musiikin humanistis-yhteiskuntatieteelliseksi perustutkimukseksi. (Kärjä 2021.)

Ylen Kulttuuriyökköössä aiheesta keskusteltiin (1.3.) otsikolla ”Tarvitaanko työelämässä enää humanisteja?” Vaikka itse kysymys – ja humanististen tieteiden asema yhteiskunnassa ylipäätään – on tärkeä ja paljon esillä juhlapuheissa vaikkapa yhdysvaltaisen filosofi Martha Nussbaumin julkaisujen myötä, voidaan kysyä, onko humanisteja varsinaisesti ”tarvittu” enää satoihin vuosiin tai ylipäätään koskaan tieteellisen tutkimuksen ulkopuolella. Ehkäpä työelämässä oli aikoinaan enemmän sellaisia tehtäviä, joissa toimivien koulutustausta ei ollut yhtä normitettua kuin nykyään. Sääty-yhteiskunnassa tietyn yhteiskuntaluokan edustaja pääsi hyvään asemaan työelämässä lähinnä luokkansa vuoksi eikä sen perusteella, mitä oli opiskellut. Välttämätöntä tarvetta ei varmaankaan ollut juuri humanisteille, mutta heitä oli tarjolla, ja siksi he työllistyivät monenlaisiin tehtäviin.

Sata vuotta sitten se, joka pääsi ylioppilaaksi, pystyi automaattisesti kirjautumaan yliopiston opiskelijaksi ja hankkimaan akateemisen tutkinnon. Itse koulutusala ei ollut useinkaan olennainen, sillä vallalla oli sivistysyliopiston ihanne. Yliopiston tuli kasvattaa nuoria henkiseen aikuisuuteen, ei niinkään siirtää heihin tiedon sisältöjä, vaan muovata heistä kriittiseen arviointiin kykeneviä, intellektuaalisesti vahvoja ja vapaita kansalaisia. (Haaparanta 2019, 24–27.) Nykyään korkeakoululaitoksen tehtävä on välineellisempi: siltä odotetaan julkisin varoin toimivana instituutiona vastinetta, jota nimitetään ”vaikuttavuudeksi” tai yliopistojen ”kolmanneksi tehtäväksi” (ks. esim. Vastuullinen ja vaikuttava 2015). Haaparannan (2019, 32–35) sanoin ”sivistäminen on alkanut tarkoittaa sitä, että ihmisille on annettava valmiuksia sopeutua muutokseen ja siten selviytyä maailmassa, jota he eivät voi muuttaa.”

Menneisyyteen katsomisen ja sen pohtimisen sijaan, tarvitaanko jostain enää, katse olisi suunnattava aktiivisiin tekoihin vapaan ja kriittisen humanistisen musiikkitieteen elinolojen ja jatkuvuuden turvaamiseksi. Kuten Timo Leisiö ja Pekka Gronow (2021) toteavat, virkojen katoaminen johtaa alan kuihtumiseen. Julkisuuden painetta on alkanut kohdistua yliopistoon, jonne aikoinaan perustettiin alan ensimmäinen oppituo-li Suomessa. Jos halutaan vaikuttaa, nyt ei ole aika antaa asioiden mennä omalla painollaan. Päinvastoin, roihun ylläpitämiseksi tarvitaan lisää kirjoituksia, julkilausumia, kannanottoja, adresseja ja kansalaisaloitteen tyyppisiä vetoamuksia sinne, missä päätöksiä tehdään. Ja heti kun koronatilanne ja vuodenaika sallivat, Senaatintorille olisi hyvä pystyttää 24/7-esityksenä *Peltoniemen Hintriikan surumarssi* kaikilla niillä kokoonpanoilla, joita musiikkitieteilijöistä irtoaa.

Leisiö ja Gronow toteavat edellä mainitussa mielipidekirjoituksessaan musiikkitieteen arvostuksen olevan Suomessa alhainen. Samalla tavalla vaikkapa museoala on heikossa tilanteessa, eikä maassamme aina ymmärretä esimerkiksi käänöstieteestä valmistuneiden tulkkien tai kielenkääntäjien työn vaativuutta. Myös filosofian edustajat näkevät alansa olevan murroksessa: oppiaineet ovat lakkautusuhan alla monessa maassa, ja yleisintellektuellin paikan ovat yhteiskunnallisessa keskustelussa vallanneet luonnontieteen edustajat. Filosofian analyttisten tai mannermaisten suuntausten ihmiskuva on puolestaan jäänyt aivotutkimuksen jalkoihin. Ihmisen toimintaa ja motiiveja selitetään fysiologisilla tekijöillä, kuten Thomas Wallgren on todennut. (Ahlroth 2021.) Wallgrenin mukaan yhteiskunnallisten uhkien keskellä on kuitenkin hyvin lyhytnäköistä reagoida niin, että etsitään ratkaisua luonnontieteistä tai tekniikasta.

Millä keinoin alamme arvostusta ja asemaa voitaisiin hivuttaa korkeammalle? Jos Suomen musiikkitieteellinen seura olisi vakavarainen yritys, ostaisimme suurella rahalla mediatoimistolta kampanjan. Vaikuttajaviestinnän ammattilaiset järjestäisivät sarjan työpajoja, johon osallistettaisiin ensin oma väki ja jossa musiikkitieteen merkitystä ja tuloksia jäsennettäisiin jonkin nelikenttäteknikan, vaikkapa SWOT-analyysin avulla. Sen jälkeen hiottaisiin ydinviestejä ja valittaisiin eri kanavat viestien läpimenon varmistamiseksi. Ehkä kannattaisi ostaa muutama televisiospotti ja yrittää saada valittuja alan kärkinimiä keskusteluohjelmiin tai yhteiskunnallisiin vaikuttajaverkostoihin. Kävisimme puhumassa humanistisen tutkimuksen puolesta eduskunnan kuppilassa, tapaisimme ministereitä, heidän erityisavustajiaan ja valtiosihteereitään. Pyrkisimme vaikuttamaan kaikkien puolueiden hallitusohjelmiin ja lobbaisim-

me korkeita virkamiehiä ottamalla mukaan tapaamisiin yhteiskunnan silmäntekeviä tai sellaisia työelämän edustajia, jotka puhuvat uhkaavasta työvoimapulasta juuri edustamillamme aloilla.

Kun emme Suomen musiikkitieteellisessä seurassa voi toimia kuten yritykset ja kun tällaisen kampanjan rahoittajia ei ole näköpiirissä, on tärkeä miettiä tarkoin vaikuttamisstrategiaa ja kohdistaa rajalliset resurssit hyvin valittuihin toimenpiteisiin. ”Eikö nyt joku voisi tehdä jotain” -tyyppiset toiveet eivät vie asioita eteenpäin, vaan vastuu on otettava omiin käsiin. Kannattaisikin kysyä, mitä itse voi tehdä tai kenelle tarjota apua, jotta jokin liikahtaisi haluttuun suuntaan. On selvää, että musiikkitieteilijöiden voimavarat ja yhteiskunnalliset verkostot ovat keskenään hyvin erilaiset, eikä – Martin Wegeliuksen legendaarisin sanoin – ”kaikista ole kaikkeen”.³ Mutta jokaisesta on johonkin, ja erityisen suuri vastuu on niillä, jotka alalla ovat jo vihreän oksansa varmistaneet. Juuri heidän tulee virkansa ja yhteiskunnallisen merkityksensä takia olla vaikuttajien etunenässä.

Yhteiskunnallisessa tai poliittisessa vaikuttamisessa tärkeitä on lisätä sekä päättäjien että suuren yleisön tietoa. Suuret edunvalvontajärjestöt pitävät huolta siitä, että heidän edustamansa alan tilanne, tarpeet ja uhat ovat erinomaisesti päättäjien tiedossa. Ministeriöissä tai vaikkapa eduskunnassa ei varmasti ole mitään salaista agendaa humanististen tieteiden alasarjasta. Alan merkityksestä ei vain ole tietoa eikä ymmärretä, mihin tehtäviin vaikkapa analysointikykyiset ja erittäin hyvät omaksumisvalmiudet omaavat musiikkitieteilijät ovat sijoittuneet tai olisivat omiaan.

On myös ymmärrettävä, etteivät päättäjät aina ymmärrä päätöstensä ruohonjuuritason seurauksia. Esimerkiksi yliopistojen tai ammattikorkeakoulujen rahoituslain tarkoituksena ei alun perin liene ollut ajaa joitain aloja alas, vaan kannustaa tulosohjauksen nimissä saavuttamaan niitä tavoitteita, joiden on ajateltu olevan yhteiskunnan menestyksen kannalta tärkeitä. Rahoituskriteerit kuitenkin aiheuttavat sen, että jotkin alat jäävät jalkoihin, kun hieman toisilla kriteereillä tai prosenttiosuuksien nostolla ne olisivat menestyjiä. Sattumalla on kovin suuri merkitys, eikä tämä tunnu mitenkään perustellulta. Esimerkiksi elokuva-ala on tunnetusti yksi maailman kalleimmista koulutusaloista, mutta rahoitusjärjestelmässä se saa saman perusteen mukaista yksikköhintaa kuin vaikkapa oikeustiede tai liiketalous, jotka globaalisti ovat tunnettuja edullisista toimintakustannuksistaan.

³ Vuonna 1897 ilmestyneen *Generalbas*-kirjansa esipuheessa Wegelius sanoo: ”För mindre begåfvande elever -- [d]et vore endamålslost att plåga dem med de svåraste. Allt är icke för alla.”

Pomo se on pomollakin korkeakouluissa: jokaisella esimiehellä on vastuut ja tavoitteet, joiden ristipaineissa hän pyrkii varmaan parhaansa mukaan pärjäämään ja tasapainottelemaan. Yksittäisen dekaanirukan mahdollisuudet vaikuttaa koko organisaation rahanjakopolitiikkaan ovat siten hyvin vähäiset, ja rehtorit ovat niin kaukana arjesta, ettei heillä enää voi olla mitään käsitystä yksittäisen oppialan ahdingosta. Ja jos karavaani kulkee, niin muutaman pikku puudelin haukkuminen sen perässä on varmaankin huolista pienin.

Oikea aika vaikuttaa humanististen tieteiden tai taiteen tutkimuksen tilanteeseen on nyt, kun Sanna Marinin hallituksen puoliväliriihi kohta alkaa. Rahoituskriteerien valuvat tulee saattaa tiedeministerin ja hänen esikuntansa tietoon ja jokainen meistä voi ottaa yhteyttä omaan eduskuntaehdokkaaseensa, oli hän sitten päässyt kansanedustajaksi tai ei. Jos nyt ei saada viestiä läpi, rahoituslakia koskevia korjaavia kirjauksia ei tule seuraavaan hallitusohjelmaan – kuka sen kokoaja sitten onkin.

Taiteentutkimuksen seurat ovat tällä hetkellä aktivoituneet ja perustaneet yhteisen neuvottelukunnan. Sen tarkoituksena on luoda katsaus taiteentutkimuksen alojen tilanteeseen ja niiden uhattuun asemaan Suomessa sekä tehdä tähän liittyen aloitteita tai ulostuloja. Musiikkiteollisuuden seuran edustajana tässä neuvottelukunnassa toimii seuran varapuheenjohtaja Tuire Ranta-Meyer, johon voi olla yhteydessä kaikissa kysymyksissä ja ideoissa.

Musiikki-lehden 50 vuoden historia ja tämäkin luettavanasi oleva numero toivoaksemme osoittavat, että suomalainen musiikintutkimus on monitahoista, laaja-alaista, erilaiset tutkimussuuntaukset sallivaa ja yhteiskunnalliseen todellisuuteen kytkeytyvää. Lehden asema on vahvistunut, siihen tarjotaan yhä enemmän artikkeleita ja sen toimitusprosessit ovat selkiytyneet. Kirjoittajaohjeita on päivitetty, lehti ottaa käyttöön DOI-tunnukset seuraavasta numerosta alkaen ja strategiatyö Jufo-luokituksen nostamiseksi on käynnistetty. Ei siis toivoteta kepeitä multia oppiaineellemme, vaan huudetaan eläköötä yhä suurempaan ääneen!

Lähteet

- Ahlroth, Jussi. 2021. "Missä ovat filosofit?" *Helsingin Sanomat* 7.2. C1–C3.
Haaparanta, Leila. 2019. *Rajan taju. Filosofisia esseitä*. Tallinna: Gaudeamus.
Hiidenmaa, Pirjo ja Jaana Erkkilä-Hill. 2021. "Voimia yhdistämällä tuotetaan parempaa koulutusta". *Helsingin Sanomat* 10.3. B12.

Klinge, Matti, Hannu Lintu, Jukka Meurman, Susanna Mälkki, Kaija Saariaho ja Juhana Vartiainen. 2021. ”Musiikkitiede on palautettava sille kuuluvalla kunniapaikalle”. *Helsingin Sanomat* 6.3. C22.

Kulttuuriykkönen. 2021. ”Tarvitaanko työelämässä enää humanisteja? Yliopisto leikkaa opetusta”. 1.3. Toimittajana Vesa Kytöoja. Tark. 9.3.2021. <https://podcasts.apple.com/us/podcast/tarvitaanko-ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4ss%C3%A4-en%C3%A4%C3%A4-humanisteja-yliopisto/id1333490371?i=1000511127253> .

Kärjä, Antti-Ville. 2021. ”Huoli musiikkitieteen ahdingosta on itse aiheutettua”. *Helsingin Sanomat* 24.2. B12.

Leisiö, Timo ja Pekka Gronow. 2021. ”Virkojen katoaminen johtaa musiikkitieteen kuihtumiseen”. *Helsingin Sanomat* 17.2. B10.

Moisala, Pirkko. 2021. ”Musiikintutkimus on monitieteistä”. *Helsingin Sanomat* 12.3. B15.

Ojala, Juha ja Jaana Erkkilä-Hill. 2021. ”Sibelius-Akatemiassa tehdään kansainvälisesti tunnustettua tutkimusta”. *Helsingin Sanomat* 21.2. Tark. 10.3.2021. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007816063.html>.

Sirén, Vesa. 2021a. ”Taiteiden tutkimus on pulassa Helsingin yliopistossa”. *Helsingin Sanomat* 9.2. Tark. 10.3.2021. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000007790743.html>.

Sirén, Vesa. 2021b. ”Taiteiden tutkimuksen kriisi jatkuu Helsingin yliopistossa”. *Helsingin Sanomat* 3.3. B3.

Tiainen, Milla. 2021. ”Musiikkitiedettä ei pidä ajaa alas Helsingin yliopistossa”. *Helsingin Sanomat* 14.2. Tark. 10.3.2021. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007801743.html>.

Vastuullinen ja vaikuttava: tulokulmia korkeakoulujen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen. 2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 13. Tark. 9.3.2021. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75117/okm13.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.